

УДК 796.011.2

АНАЛІЗ ФЕХТУВАННЯ ЯК НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ПЕДАГОГІЧНОГО ВНЗ

Кривенцова І.В.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Анотація. В роботі використовується метод системного аналізу, який надає змогу виділити основні риси що притаманні двом методикам викладання фехтування спортсменам та студентам педагогічного вузу. Досліджено наявність або відсутність окремих компонентів навчально-виховного процесу, встановлено взаємозв'язки між ними, що дозволяє спрогнозувати можливий ефект впливу на особистість тих хто займається фехтуванням з урахуванням їхньої майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: фехтування, методика, студенти, педагоги, фізичне виховання.

Постановка проблеми. Викладання фізичного виховання, у вищій школі сьогодення, потребує розробки та впровадження нових форм, з урахуванням їхніх можливостей щодо формування фізичної культури особистості майбутнього фахівця, як головної мети даної дисципліни [6, 7]. За основу нашої методики викладання навчальної дисципліни «Фехтування як спосіб фізичного виховання» у підготовці майбутніх педагогів було обрано сучасне спортивне фехтування, яке пройшло довгий шлях свого становлення і вдосконалюється повсякденно у зв'язку зі зміною правил боїв на різних видах зброї, технічним і методичним забезпеченням цього виду спорту.

Аналіз навчально-методичної літератури з питань викладання фехтування свідчить про наявність публікацій, щодо розвитку фізичних якостей фехтувальників різного віку, підвищення їхніх функціональних можливостей, покращення спортивних результатів, ролі тренера у підготовці спортсменів тощо. Але, зовсім недостатньо уваги приділяється можливостям фехтування, як виду спортивної діяльності, що має значні можливості впливу на формування позитивного ставлення до фізичної культури і спорту, а також професійних якостей майбутніх фахівців.

Зрозуміло, що методика викладання фехтування студентам значно відрізняється від тренувальних занять фехтувальників-спортсменів. Але, методика викладання умовно аматорського фехтування, ще не має чіткого визначення відмінностей і, навіть, протиріч порівняно із спортивним фехтуванням. Проведення порівняльного аналізу зазначених методик є завданням, реалізація якого дозволить не тільки підвищити ефективність навчання, але й буде суттєво впливати на розвиток фізичних і професійно важливих якостей майбутніх фахівців.

Робота виконана згідно з планом НДР Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди.

Мета роботи — провести аналітичне дослідження навчальної дисципліни фехтування у педагогічному ВНЗ, як похідної від спортивного фехтування та чинника формування професійних якостей майбутнього фахівця.

Основним методом, використаним у роботі є метод системного аналізу. Саме застосування цього методу надає змогу виділити основні риси що притаманні методикам викладання фехтування спортсменам та студентам, порівняти їх як дві системи, дослідити не тільки наявність або відсутність окремих компонентів навчально-виховного процесу, але й встановити взаємозв'язки між ними, що дозволить прогнозувати можливий ефект впливу на особистість тих хто займається фехтуванням [3].

Основні результати дослідження. Фехтувальні школи сучасної України є спадкоємицями традицій шкіл, створених на території колишнього СРСР. Видатних фехтувальників-тренерів у 50-60 рр. ХХ ст. називали «класиками» — В.Андрієвського, А.Богданова, Т.Клімова, Р.Чернишова та ін. і «новаторами» — В.Аркадьєва, К.Булочка, А.Пономарьова, І.Манаєнка, пізніше, Л.Сайчука, Д.Тишлера, М.Мідлера, Е.Сладкова, С.Парамонова та ін. При наявності певних відмінностей в описі техніки, тактики і методики викладання фехтування, всі дослідники і тренери-практики збігалися у висновку, що правильно організовані заняття фехтуванням, є ефективним засобом фізичного виховання і розвитку людини, оскільки поряд зі спеціальною підготовкою, вони сприяють покращанню стану здоров'я і зростанню фізичних, моральних та вольових якостей. Спеціальні дослідження доводять, що систематичні заняття фехтуванням позитивно впливають на збільшення рухливості основних нервових процесів (лабільність ЦНС), на

покращення реакцій на прості та складні подразники, на швидкість реагування та орієнтовки, на швидкість створення умовно-рефлекторних зв'язків, процесів відновлення тощо [4, 5], тобто систематичні заняття фехтуванням сприяють розвитку таких якостей як швидкість, спритність, кмітливість, ініціативність та інші.

Вивчення фехтування це досить складний педагогічний процес, в якому використовуються різноманітні засоби та методи фізичного виховання, як загально-педагогічні, так і спеціальні. Методика навчання фехтуванню повинна охоплювати всі сторони навчально-виховної роботи.

Аналізуючи будь яку діяльність, педагоги та психологи виділяють дві її сторони: мотиваційну та операційну, між якими існують складні взаємозв'язки (О.М.Леонт'єв, Д.Б.Ельконін) [2, 8, 9]. Традиційно, дослідники, віддають перевагу мотиваційній сфері. Порівняльний аналіз спортивного фехтування і фехтування як навчальної дисципліни дозволяє визначити протилежність мотивацій у кожному випадку. Спортсмени-фехтувальники за мету свого тренування ставлять досягнення високих спортивних результатів, можливість участі і перемоги у міжнародних змаганнях високого рівня. І саме тому свідомо йдуть до залу і завзято тренуються. Тобто, мотивація, щодо занять фехтуванням у спортсменів обумовлена необхідністю досягнення високого результату, незважаючи на можливі негативні наслідки для здоров'я.

На відміну від спортсменів студенти, які вивчають фехтування як навчальну дисципліну у ВНЗ, мають інші мотиви до занять:

- це — не добровільне обрання виду спортивної діяльності, а регламентовані навчальною програмою фізичні вправи;
- обов'язковість отримання заліку для виконання навчального плану обраної спеціальності;
- індивідуальне відношення до цих занять (потреба у фізичній активності, поліпшення власної статури, особисте сприйняття занять тощо).

Майбутні педагоги, вивчаючи фізичне виховання і фехтування, як один з його способів, повинні оволодіти знаннями, вміннями і навичками фізкультурно-спортивної діяльності, сформувати власну фізичну культуру, що є надзвичайно важливим в їхній майбутній професійній діяльності. Доведено практикою роботи молодих фахівців, що саме відсутність необхідних професійних умінь в арсеналі молодого педагога (рефлексивних, діагностичних, аналітичних) і як наслідок невпевненість у своїх діях, негативно впливає на навчально-виховний процес.

Водночас, виходячи з подібного соціально-економічного стану та психологічних особливостей спортсменів і студентів, можна виділити спільні мотиваційні риси щодо занять, які пов'язані із можливістю спілкуватися за інтересами під час занять, отримувати позитивні емоції та реалізувати свої власні потреби.

Спортсмени-фехтувальники, як правило починають займатися спортом і вивчати техніку фехтування у достатньо юному віці (7 - 9 років). Діти цього віку ще не вміють глибоко замислюватися над тим, з якою метою виконується той чи інший прийом, як зробити так, щоб він став найбільш корисним у бою, вони часто просто відтворюють дії, яким їх вчить тренер. Саме студентський вік (17 і старше років), при певному руховому «багажі», і здатності оцінювати дії, як сторонніх, так і власні, є найбільш сприятливим для розуміння «фехтувального діалогу». А майбутні педагоги, вивчаючи будь яку дисципліну, в тому числі й фехтування, повинні не лише зрозуміти і засвоїти її основні положення, а й вміти при потребі самому пояснити, показати, навчити її змісту.

Таким чином, сам процес оволодіння технікою у випадку спортивного фехтування реалізується за такою схемою: «повторення — відтворення — розуміння — створення динамічного стереотипу», а для студентів вивчаючих фехтування як навчальну дисципліну: «розуміння — відтворення — автоматичне виконання». Тобто, сам процес оволодіння технікою у випадку зі спортсменами розрахований на більшу кількість ланок, ніж у студентів, що, з одного боку, є перевагою за рахунок більшої ефективності, а з іншого, суттєво подовжує тривалість тренувального процесу.

Щеоднією з важливих відмінностей академічних занять від тренувальних, що витікає з попередньої, є обмежена кількість часу відведеного на роботу з фехтування в залі під керівництвом викладача. Тривалість занять у спортивному фехтуванні обумовлена рівнем спортивної кваліфікації та особливостями робочих планів тренерів, а в роботі зі студентами основним критерієм є побудова навчального плану факультету і вузу. У такій ситуації відмінність тривалості занять може досягати 100% і більше (від 2 до 12 годин на тиждень). Природно, що різниця у тривалості занять є причиною відмінності у обсязі фізичних навантажень, що приводить до різних ефектів впливу на функціональний стан осіб, які займаються.

Форми проведення занять фехтуванням, у спортсменів та студентів вивчаючих навчальну дисципліну, мають близьку структуру і практично не відрізняються. Водночас, питома вага групових та індивідуальних занять, навчально-тренувальних боїв, бойової практики досить суттєво різняться у

Спільні риси та відмінності фехтування спортивного і навчальної дисципліни у ВПНЗ

Основні риси концепції	Спортивне фехтування	Фехтування як навчальна дисципліна у ВПНЗ
1	2	3
Мета	досягнення високих спортивних результатів	формування фізичної культури майбутніх педагогів
Вибір діяльності	самостійний, свідомий, добровільний	обов'язкова навчальна дисципліна ВНЗ
Професійна мотивація	виконання спортивних нормативів; завоювання медалей різного гатунку; покращення власної спортивної форми	отримання заліку; поліпшення власної статури; набуття професійно-прикладних якостей
Мотивація щодо підтримки здорового способу життя	спілкування за інтересами; реалізація рухової активності; підвищення емоційного стану	спілкування за інтересами; реалізація рухової активності; підвищення емоційного стану
Кількість годин на заняття	від 6 годин на тиждень з поступовим збільшенням, у залежності від тренуваності спортсменів	обмежена навчальними планами факультетів (від 2 до 4 годин на тиждень)
Форма проведення занять	груповий урок — незначний % робота в парах взаємні уроки індивідуальний урок навчально-тренувальні бої бойова практика суддівська практика	груповий урок — переважний % робота в парах взаємні уроки навчально-тренувальні бої бойова практика суддівська практика індивідуальний урок — майже не використовується
Формування фізичних та психічних якостей	швидкості, спритності, гнучкості, сили, витривалості, волі, прагнення перемагати, тощо	швидкості, спритності, гнучкості, сили, витривалості, волі, прагнення перемагати, тощо
Розвиток психофізіологічних якостей	швидкості і точності рухових реакцій, сприйняття, інтенсивності уваги і швидкості переробки інформації, об'єму оперативної пам'яті і швидкості оперативного мислення тощо	швидкості і точності рухових реакцій, сприйняття, інтенсивності уваги і швидкості переробки інформації, об'єму оперативної пам'яті і швидкості оперативного мислення тощо
Формування професійних якостей	спортсмена	вчителя

спортсменів та студентів, що обумовлено цілями та завданнями підготовки. Так, у фехтування як навчальній дисципліні майже не використовується індивідуальний урок, він замінений на взаємні уроки, хоча у роботі зі спортсменами він стоїть на головному місці. У той же час, груповий урок є переважним у роботі зі студентами, що витікає із численності студентів в академічній групі, яка значно більша порівняно із спортивною.

Розглядаючи можливий вплив спортивного фехтування і фехтування як навчальної дисципліни на формування фізичних, психічних і психофізіологічних якостей необхідно відмітити стабільний позитивний ефект, що обумовлено застосуванням арсеналу однакових технічних прийомів, форм і методик навчання. Як вже зазначалося відмінність полягає в інтенсивності та обсягу навантажень, але вектор впливу на організм в обох випадках буде однаковим. Але, як показують наші дослідження, використання у

фехтуванні як навчальній дисципліні методичного прийому «Рівний - рівному» дозволяє формувати професійно-прикладні якості майбутнього педагога, що не важливо у випадку спортивного фехтування [1].

Нашими дослідженнями встановлено, що фехтування сприяє формуванню важливих професійних якостей вчителя, а саме: організаторських (діловитість, відповідальність, вимогливість, ініціативність, уміння самоорганізації); комунікативних (добррозичливість, справедливість, чуйність, тактовність); перцептивно-гностичних (спостережливість, розуміння інших, вміння проєкувати розвиток особистості та колективу, творче відношення до справи); експресивних (емоційна сприятливість, оптимізм, витримка, здатність до переконання тощо).

Таким чином, наслідки використання методики спортивного фехтування і методики фехтування як навчальної дисципліни відрізняються корінним об-

разом, хоча в обох випадках річ йде про формування професійних якостей. Але спортивне фехтування сприяє формуванню саме якостей спортсмена, а фехтування як навчальна дисципліна — педагога, тобто у першому випадку процес реалізується у теперішньому часі, а у другому — у майбутньому. На наш погляд, це принципова відмінність досліджених різновидів фехтування.

Ще однією особливістю методики навчання фехтуванню студентів ВПНЗ є те, що існує потреба не лише в оволодінні багатьма складними за координацією рухами, але й у розвитку широкого комплексу спеціальних рухових якостей і тактичних здібностей, що значно ускладнює педагогічні завдання і вимагає певної послідовності в процесі навчання.

Проведений системний аналіз щодо порівняння спортивного фехтування і навчальної дисципліни дозволив виділити основні збіги та відмінності методик, які наведені у таблиці 1.

Висновки. Таким чином, аналіз фехтування як навчальної дисципліни, яка є похідною від спортивного фехтування, дозволив виділити основні спільні риси та відмінності, які впливають на організацію фізкультурно-спортивної діяльності, на функціональний стан спортсменів і студентів та сприяють розвитку фізичних, психічних та психофізіологічних якостей, а також професійно-прикладних навичок і вмінь майбутніх фахівців. Різна спрямованість фехтування у досліджених ситуаціях дозволяє реалізувати відмінності у методиці викладання, що, у свою чергу, дає змогу прогнозувати динаміку спортивних результатів у спортсменів або зростання професійно важливих якостей у майбутніх педагогів.

Перспективами подальших досліджень є вдосконалення методики викладання фехтування, як

навчальної дисципліни, студентам педагогічного ВНЗ.

Список літератури

1. *Кривенцова І.В.* Формування фізичної культури майбутніх педагогів засобами фехтування: автореф.дис. на здобуття наук.ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 — теорія та методика навчання (фізична культура, основи здоров'я) / І.В.Кривенцова. — Чернігів: ЧНПУ імені Т.Г.Шевченка. — 20 с.
2. *Лабскір В.М.* Экспериментальное обоснование методики комплексной подготовленности и основной направленности этапов многолетней тренировки юных фехтовальщиков: автореф.дис...канд.пед. наук / В.М. Лабскір. — М., 1977. — 23с.
3. *Славин М. Б.* Методы системного анализа в медицинских исследованиях.— М.: Медицина, 1989. — 304 с.
4. *Фехтование* / под общ. ред. В.А.Аркадьева. — М.: Физкультура и спорт, 1959. — 485 с.
5. *Фехтование.* Учебник для институтов физической культуры / под ред. Тышлера Д.А. — М.: Физкультура и спорт, 1978. — 336 с.
6. *Фізичне виховання.* Навчальна програма для вищих навчальних закладів України III — IV рівнів акредитації (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 14 листопада 2003 року, № 757).
7. *Фізичне виховання:* [навчальний посібник] / С.І.Присяжнюк, В.П.Краснов, М.О. та ін. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 182с.
8. *Эльконин Д.Б.* Избранные психологические труды / Д.Б.Эльконин. — М., 1989.
9. *Эльконин Д.Б.* Психология игры / Д.Б.Эльконин. — М., 1978.

Надійшла до редакції 15.02.2012 р.

Кривенцова І.В. Анализ фехтования как учебной дисциплины педагогического вуза.

В работе используется метод системного анализа, который дает возможность выделить основные черты приущие двум методикам преподавания фехтования спортсменам и студентам педагогического вуза. Рассмотрены отдельные компоненты учебно-воспитательного процесса, установлены взаимосвязи между ними, что позволяет спрогнозировать возможный эффект воздействия на личности занимающихся фехтованием с учетом их будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: фехтование, методика, студенты, педагоги, физическое воспитание.

Kriventsova I.V. The analysis of fencing as a pedagogical university discipline.

The systems analysis which provides the ability for distinguishing of the fundamental characteristics which are inherent to the fencing teaching methodologies both to the sportsmen and to the students of pedagogical universities. Single components of the educational process are considered, the correlations between the components are set, which allows to predict a possible effect on the personalities involved in fencing, taking into account their future professional activity.

Key words: fencing, methodology, students, pedagogues, teachers, physical education.